הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קפח

(כח) אֵינוֹ חוֹזֵר. (כט) וְאִם שָׁכַח [גַּם] שֶׁל (ז) שַׁבָּת וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, כּוֹלֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ עִם שַׁבָּת וְאוֹמֵר שְׁנָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לִזְכָּרוֹן, וְאִם פָּתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב חוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וּמַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם שָׁכַח שֶׁל שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אוֹמֵר שְׁנָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לִזְכָּרוֹן, וְחוֹתֵם בְּשֶׁל שַׁבָּת [*] (ל) וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ: ח * מ סְעוּדָה שְׁלִישִׁית

(ה) * בְּשַׁבָּת (לא) דֵּינָהּ (ו) כִּרְאשׁ חֹדֶשׁ: ט נ שְׁלִשָׁה שֶׁאָכְלוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים וְשָׁכְחוּ לְהַזְכִּיר מַעֵין הַמְאָרֵע וְהֵם צְרִיכִים לַחֲזוֹר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, יְבָרֵךְ כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כִּי מִידֵי זִמּוּן כְּבָר יָצְאוּ: י ס הָיָה אוֹכֵל וְיָצָא שַׁבָּת * מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, (לב) דְּאָזְלִינַן (לג) בָּתַר

מ טוּר בְּשֵׁם אֶחָיו הָרֹאשׁ יְחִיאֵל. נ כָּל בּוֹ (סי׳ כה). ס אֲרֻחוֹת חַיִּים בְּשֵׁם הַתּוֹסָפוֹת.

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

חוֹזֵר בְּשִׁבְיל יַעֲלֶה וְיָבֹא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעֵת הַנִּסִּים דְּאִיכָּא דַּעוֹת דְּיֵחָזֵר (אֶפְלוּ בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן דַּחֲנֻכָּה עַיֵּן סִימָן תרפ״ב (ס״א), וּלְדַעַת רַשַׁ״ל (ס״ מח) הַיְינוּ בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן דְּפוּרִים, עַיֵּן ט״ז סִימָן (תרצ״ה) [תרצ״ג] (סק״כט) וְלָכֵן יֵשׁ לוֹמַר בְּתוֹךְ שֶׁאֵר הָרַחֲמָן כו׳ עַיֵּן שָׁם: [בשו״ע] וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. עַיֵּן בְּמָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק יד) שַׁדַּאֲפוּ שְׁחוֹתֵם בְּשֶׁל

בַּאֵר הַיטֵב

כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַיֵּן שָׁם: ז (ל) שַׁבָּת. וְאִם שָׁכַח שֶׁל שַׁבָּת לְחוּד אֵינוֹ מַזְכִּיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּבְרָכָה, מִיהוּ כְּשֶׁפָּתַח הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב דְּחוֹזֵר לְרֹאשׁ, לְכַלַּי עֶלְמָא מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וּכְשֶׁשָּׁבַת חֲנֻכָּה אִם הִזְכִּיר שֶׁל חֲנֻכָּה וְלֹא שֶׁל שַׁבָּת חוֹזֵר לְרֹאשׁ וְאֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל חֲנֻכָּה, דְּהָא אֵינוֹ חוֹבָה לְהַזְכִּיר שֶׁל חֲנֻכָּה. מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק יג): ח (ה) בְּשַׁבָּת. דִּבְיוֹם טוֹב דַּוְקָא בְּסָעֲדָה אַחַת שֶׁל לַיְלָה וְאַחַת שֶׁל יוֹם. תַּשְׁבֵּ״ץ (קטן סי׳ ריר״ו): (ו) כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. אַף עַל גַּב דְּלִכְתְּחִלָּה חַיָּב לֶאֱכֹל פַּת, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ דַּעוֹת בָּזֶה סָפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל. וְאִם אֵכַל סְעֻדָּה רְבִיעִית בְּשַׁבָּת לֹא הָדַר לְרֵישָׁא. תּוֹסָפוֹת. וְכָתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם (ס״ק טז)

בַּאוּר הֲלָכָה

בִּגְדֵי יֶשַׁע (ס״ק יא) שְׁמִישְׁבוּ דִּבְכָאן גַּבֵּי יַעֲלֶה וְיָבוֹא שֶׁכָּאנָתְנוּ בָּזֶה לְצֵאת יְדֵי חִיּוּב בִּרְכָה גָּרַע וְיֵשׁ בָּזֶה חֲשַׁשׁ בִּרְכָה לְבַטָּלָה, עַיֵּן שָׁם שֶׁהֵבִיא סְמוּכִין לִדְבָרָיו:

ח * סְעוּדָה שְׁלִישִׁית וְכוּ׳. אֲבָל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת בְּוַדַּאי חִיּוּב בִּפַּת לְכַלַּי עֶלְמָא דְּהָא כְּתִיב (ישעיה נח יג) וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג וְאֵין עֹנֶג בְּלֹא פַּת [הָרַשְׁבָּ״א בְּחִדּוּשָׁיו (מט: ד״ה חפלה)]. וּבְתוֹסְפוֹת רַבֵּנוּ יְהוּדָה עַל בְּרָכוֹת (מט: ד״ה ברכת) אֵיתָא דְּהוּא הַדִּין בְּיוֹם טוֹב דִּכְתִיב בֵּיהּ שִׂמְחָה וְאֵין זֶה בְּלֹא לֶחֶם:

* בְּשַׁבָּת דִּינָהּ כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (ס״ק לא) מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ דְּאִם לֹא הִתְחִיל עֲדַיִן בִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְהוּא מִפִּגְמֵן אַבְרָהָם סְעִיף קָטָן ט״ז עַיֵּן שָׁם, וּמִשְׁמַע דִּלְעִנְיַן חֲתִימָה גַּם כֵּן שָׁוֶה לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּאֵינוֹ חוֹתֵם, וְאַזְיֵל לְטַעֲמֵיהּ בְּסְעִיף קָטָן ד׳ דְּכָל הֵיכָא דִּבְדִיעֲבַד אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ הוּא הַדִּין דְּאֵינוֹ חוֹתֵם אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁפָּתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֲבָל לְכַתְּחִלָּה מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם בְּשַׁעַר הַצִּיּוּן (שעה״צ ס״ק טו) דְּאֵינוֹ תְּלוּי כְּלָל זֶה בָּזֶה דְּדַוְקָא גַּבֵּי רֹאשׁ חֹדֶשׁ מְסַפְּקָא לֵיהּ לְתַלְמוּדָא אִי חֲתִים מִשּׁוּם דְּלֹא חֲשִׁיבָא יוֹמָא כְּלַל הַאי לְקִבְעַ עָלְיו בְּרָכָה בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן בִּפְתִיחָה וַחֲתִימָה, אֲבָל כָּאן הוּא הַדִּין בְּעִנְיָנֵנוּ נְהִי דְּמַחְמִרִינַן שֶׁלֹּא לְהַחְזִירוֹ אִם נִזְכַּר לְאַחַר שֶׁפָּתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, מִכָּל מָקוֹם יוֹם שֶׁבַּת בְּוַדַּאי חֲשִׁיבָא [ג] וּכְשֶׁנִּזְכַּר קֹדֶם שֶׁפָּתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב צָרִיךְ לוֹמַר אֲשֶׁר נָתַן וְכוּ׳ בִּפְתִיחָה וַחֲתִימָה, וּבְקֹדֶשׁ בְּסְעוּדָה ג׳ דְּמַעֲקַר הַדִּין כְּבָר פָּסַק הַמְחַבֵּר בְּסִימָן רצ״א סָעִיף ה׳ דְּחִיּוּבָהּ דַּוְקָא בְּפַת. אַחַר כָּךְ מָצָאתִי בְּנֵהַר שָׁלוֹם (סק״ט) בְּסָעִיף זֶה שֶׁגַּם הוּא מְצַדֵּד כְּדִבָּרֵינוּ:

י * מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. עַיֵּן מִשְׁנָה בְּרוּרָה (ס״ק לב). וּמִכָּל מָקוֹם אִם שָׁכַח לְהַזְכִּיר וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁפָּתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, נִרְאֶה לִי שֶׁאֵין מְבָרֵךְ אֲשֶׁר נָתַן וְכוּ׳, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּסִימָן רע״א סָעִיף קָטָן י״ד עַיֵּן שָׁם דְּגַם זֶה שְׁפוֹסֵק דְּאוֹלִינַן בָּתַר הַתְּחָלַת הַסְּעוּדָה גַּם כֵּן סְפוּקֵי מְסַפְּקָא לֵיהּ, בְּוַדַּאי אֵין לְבָרֵךְ מְפֻקָּק שׁוּם בְּרָכָה בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְזֶה כְּתַבְנוּ לְפִי הַרְגָּשָׁתֵנוּ לְמַעְלָה (ד״ה אומר) דְּגַם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים שֶׁגַּם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְהוּא הַדִּין בְּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית שֶׁל שַׁבָּת אֲפִלּוּ בְּקִשְׁבְּרֵךְ מִבְּעוֹד יוֹם אֵינוֹ מַזְכִּיר שָׁם וּמַלְכוּת, אֵין נִפְקָא מִנַּהּ בְּכָל זֶה דְּוַדַּאי גַּם עַתָּה מַתִּר לְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

וּלְשָׁמְחָה וְאֵינוֹ חוֹתֵם, כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ: (כח) אֵינוֹ חוֹזֵר. כְּמוֹ בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּשֶׁשָּׁכַח, וְאַף עַל גַּב דְּבָהֶהוּא יוֹמָא לֹא סָגֵי דְּלֹא אָכִיל פַּת, הַהִיא מִשּׁוּם שַׁבָּת הִיא וְלָאו מִשּׁוּם רֹאשׁ חֹדֶשׁ דַּאֲכִילַת פַּת בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ לֵיכָּא חִיּוּבָא, וְשֶׁל שַׁבָּת הֲרֵי הִזְכִּיר: (כט) וְאִם שָׁכַח גַּם שֶׁל שַׁבָּת. כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, וְכֵן הַגְּרִסָּא בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ שֶׁל עוֹלַת תָּמִיד. וּכְשֶׁשָּׁכַח שֶׁל שַׁבָּת לְבַד (כ) בְּוַדַּאי אֵין צָרִיךְ לְכַלֵּל גַּם שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּבָרְכָה זוֹ, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא. וּמִכָּל מָקוֹם אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁפָּתַח בְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב וְחוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּשִׁבְיל הַזְּכָרָה שֶׁל שַׁבָּת, (כא) אָז צָרִיךְ לוֹמַר עוֹד הַפַּעַם גַּם יַעֲלֶה וְיָבֹא, דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן הָרִאשׁוֹן נִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי: (ל) וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. כְּדִלְעֵיל דְּלֵיכָּא חֲתִימָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַף עַל גַּב דְּהָכָא מַזְכִּיר מִשּׁוּם שַׁבָּת, מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ כְּדַאי לְהַזְכִּיר דְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם הוּא עַל שְׁנֵיהֶם. וּמִכָּל מָקוֹם לְדִינָא מַסְקִי (כב) הָאַחֲרוֹנִים דְּהַזְכִּיר בַּחֲתִימָה גַּם רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מִשּׁוּם דְּבִלְאוֹ הָכִי הַרְבֵּה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ צְרִיךְ לַחְתֹּם בְּבִרְכָה כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ נוֹהֲגִין כְּוָותַיְיהוּ מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ בִּרְכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, הָכָא דְּבִלְאוֹ הָכִי חוֹתֵם בְּבִרְכָה בְּשִׁבְיל שַׁבָּת שַׁפִּיר דָּמֵי לוֹמַר מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים: ח (לא) דִּינָהּ כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר אִם הִתְחִיל בִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, לְפִי שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁסְּעוּדָה שְׁלִישִׁית אֵין צָרִיךְ פַּת, וְאַף שֶׁאֵין דִּבְרֵיהֶם עִקָּר כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַמְחַבֵּר בְּסִימָן רצ״א סָעִיף ה׳, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לָחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם שֶׁלֹּא לִכְנֹס לִסְפֵק בְּרָכָה לְבַטָּלָה. וּבִסְעוּדָה שְׁלִישִׁית בְּיוֹם טוֹב לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ חוֹזֵר, שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל בְּסָעִיף קָטָן כ״ו. (כג) וּמִכָּל מָקוֹם אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל בִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֲפִלּוּ בִּסְעוּדָה רְבִיעִית (מד) אוֹ חֲמִישִׁית בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב

אוֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְכוּ׳ אוֹ שֶׁנָּתַן יָמִים טוֹבִים וְכוּ׳, (כה) כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין צָרִיךְ אֶז פַּת כְּלָל בְּאוֹתוֹ יוֹם: י (לב) דְּאָזְלִינַן וְכוּ׳. וְכֵיוָן שֶׁהַתְּחָלַת הַסְּעוּדָה הָיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם כְּבָר נִתְחַיֵּב לְהַזְכִּיר מַעֲיַן הַמְאָרֵע, וְעַל כֵּן אֲפִלּוּ נִמְשַׁךְ זְמַן רַב בַּלַּיְלָה לֹא נִפְקַע חִיּוּבוֹ. וְכָתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים דְּאִם הִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שׁוּב אֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן דְּמֵיחֲזֵי כְּסָתְרֵי אַהֲדָדֵי: (לג) בָּתַר הִתְחַלַּת הַסְּעוּדָה. וּלְפִיכָךְ אַף אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת יַזְכִּיר בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן שֶׁל שַׁבָּת לְבַד וְלֹא שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְדַוְקָא כְּשֶׁגָּמַר סְעוּדָתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, אֲבָל אִם אָכַל פַּת גַּם בַּלַּיְלָה וְיֵשׁ עָלָיו חִיּוּב לְהַזְכִּיר גַּם שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְשַׁנְיָהֵן אִי אִפְשָׁר לְהַזְכִּיר דְּהָוֵי תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי אַהֲדָדֵי דְּהַיְינוּ יֹאמַר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה דְּהָא רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, אִם כֵּן מוּטָב לְהַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּזֶה יֵשׁ חִיּוּב לְכַלֵּי עֶלְמָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַזְכָּרַת שַׁבָּת דְּיֵשׁ פְּלוּגְתָּא בֵּין הָרִאשׁוֹנִים אִם חַיָּב לְהַזְכִּיר בְּכָל כְּשֶׁמְּבָרֵךְ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת (וְאַף דַּאֲנַן פְּסִקְנִינַן כָּאן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ דְּאָזְלִינַן בָּתַר מֵעִיקָּרָא וְחַיָּב לְהַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מִכָּל מָקוֹם כָּאן שֶׁהוּא מָקוֹם הַדְּחָק מוּטָב שֶׁיִּדָּחֶה הַזְּכָרַת שַׁבָּת מִפְּנֵי הַזְּכָרַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּהוּא חִיּוּב לְכַלֵּי עֶלְמָא). אֲכָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, אֲפִלּוּ אִם גָּמַר סְעוּדָתוֹ בַּלַּיְלָה אֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל חֲנֻכָּה וּפוּרִים רַק שֶׁל שַׁבָּת לְבַד, כֵּיוָן דְּבִלְאוֹ הָכִי הַזְּכָרָה מֵעַיֵּן הַמְאָרֵע דַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת כַּנַּ״ל בְּסִימָן קפ״ז סָעִיף ד׳, כֵּן כָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם. (כו) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם חָל יוֹם טוֹב אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת [ד] יַזְכִּיר רָצָה וְגַם יַעֲלֶה וְיָבֹא, דְּאָזְלִינַן בָּתַר הִתְחַלַּת הַסְּעוּדָה וְגַם בָּתַר שָׁעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ בּוֹ, וְלֹא קָפְדִינַן בְּמַה דְּנִרְאֶה כְּסוֹתְרִים אַהֲדָדֵי,

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ח (כג) מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק טז): (כד) פְּרִי מְגַדִּים (ס״ק טז): (כה) הַיְינוּ בְּלֹא חֲתִימָה, וְעַיֵּן בְּבָאוּר הֲלָכָה (ד״ה בשבת) מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בָּזֶה: י (כו) ט״ז (סק״י) וּמָגֵן גִּבּוֹרִים (אלף המגן ס״ק יט) וּבְגְדֵי יֶשַׁע (ס״ק יח):

(כ) מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק יג): (כז) מָגֵן אַבְרָהָם (שם) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים. א] וְלֹא הָעְתַּקְתִּי מַה שֶּׁכָּתַב לְעִנְיַן חֲנֻכָּה דְּדִבְרֵיו אֵינָן מְכֻרְחָנִין וּכְמוֹ שֶׁהֵעִיר הַפְּרִי מְגַדִּים: (כז) הַגְּרַ״ז (סי״ג) וְדֶרֶךְ הַחַיִּים (דין ברכת המזון ס״ט) וְחַיֵּי אָדָם (כלל קיח ס״ו):

לְיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] ובשו״ע הרב (סי״ד) פסק כהמג״א שבשבת חנוכה אם הזכיר של חנוכה ולא הזכיר של שבת וחזר לראש א״צ להזכיר של חנוכה, מפני שהזכרת חנוכה אינה חובה כלל בברכת המזון. ב] ובשו״ע הרב (סי״א) כתב: ויש אומרים דחותם בראש השנה ואין צריך לומר בסעודה שלישית או רביעית של שבת שחותם, ולענין הלכה הסומך על סברא אחרונה וחותם לא הפסיד. ובסידור הנוסח לומר בחתימה. ג] ובשו״ע הרב (סי״ז) כתב דהעיקר דיזכיר רצה וגם יעלה ויבוא, ועיין שם שמבאר דלא הוי תרתי דסתרי.

Mishna Brura Memukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קפח קפט

הַתְחָלַת (ז) [ז] הַסְּעוּדָה, (מ) [ח] (לד) וְהוּא הַדִּין לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּפוּרִים וַחֲנֻכָּה:

קפט נֵסַח בְּרָכָה רְבִיעִית וְדִינֶיהָ. וּבוֹ ב׳ סְעִיפִים:

א אבְּרָכָה רְבִיעִית (א) לֹא יֹאמַר תִּתְבָּרַךְ, וְלֹא יֹאמַר בָּהּ (ב) הַחַי, (ג) כִּי אִם בְּבֵית (מ) [א] הָאָבֵל. ב[ו]אוֹמֵר בָּהּ (ד) שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כו׳ (ה) הַמֶּלֶךְ

א טוּר וְהָרַב דָּוִד אַבּוּדְרָהָם (הל׳ ברכת הלחם). ב בְּרָכוֹת מ״ט (ע״א).

בַּאֵר הֵיטֵב

מִשְׁמַע מִלְּשׁוֹנָם דְּאִם לֹא פָּתַח הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אוֹמֵר בָּרוּךְ וְכוּ׳ כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ: ו הַסְּעוּדָה. וְאִם הִתְפַּלֵּל עַרְבִית, שׁוּב אֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת אֲפִלּוּ הִתְפַּלֵּל בְּמִבְעוֹד יוֹם. מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק יח): (מ) וְהוּא הַדִּין לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּיוֹם רִאשׁוֹן צָרִיךְ עִיּוּן אִם יַזְכִּיר שְׁנֵיהֶם שֶׁל שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּמַחֲזֵי כְּסָתְרֵי אַהֲדָדֵי, דְּאִם אָזְלִינַן בָּתַר הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאִם אָזְלִינַן בָּתַר הַתְחָלַת סְעֻדָתוֹ יֵשׁ לוֹמַר שַׁבָּת. וּפְסַק הַטַּ״ז (ס״ק ז) דְּיֵשׁ לוֹמַר תְּרוַיְיהוּ שֶׁל שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, מִידֵי דְּהָוֵי אַיֵּן קָדוֹשׁ נַר הַבְדָּלָה וְזֶמֶן שֶׁאוֹמַר תְּחִלָּה קִדּוּשׁ הַשֵּׁיךְ לְיוֹם טוֹב וְאַחַר כָּךְ הַבְדָּלָה הַשַּׁיָּכָה אַחַר הַשַּׁבָּת, הָכִי נַמִּי בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת שֶׁעָבַר וְשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ יוֹם טוֹב הַבָּא. אֲבָל הַבַּ״ח (ס״ק ב) פָּסַק דְּאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ יוֹם טוֹב בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּמְשָׁכְחָה סְעֻדָּתוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא רְצֵה, דְּבָתַר הַתְחָלַת סְעֻדָּתוֹ אָזְלִינַן. וּמָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק יח) פָּסַק דְּאִם אָכַל פַּת בַּלַּיְלָה יַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְלֹא שֶׁל שַׁבָּת, וְאִם לֹא אָכַל פַּת בַּלַּיְלָה יַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וְלֹא שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. אֲבָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְחַנֻּכָּה אֲפִלּוּ אָכַל פַּת בַּלַּיְלָה אֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל חֲנֻכָּה, דְּאֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת לְהַזְכִּיר. וְכָל זֶה אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ יוֹם טוֹב אוֹ חֲנֻכָּה בְּיוֹם א׳, אֲבָל שַׁבָּת חֲנֻכָּה אוֹ שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ יוֹם טוֹב שֶׁחָל בְּשַׁבָּת וְנִמְשְׁכָה סְעֻדָּתוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, לְכָלֵי עַלְמָא מַזְכִּיר שְׁתֵּיהֶן שֶׁל שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ שַׁבָּת וְעַל הַנִּסִּים וּפִשּׁוּט הוּא, וְדַוְקָא אִם לֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית. אֲבָל בְּתִשְׁוּבַת רַמ״א סִימָן קל״ב מִשְׁמַע דְּוַוקָא בְּפוּרִים וְשַׁבָּת אָזְלִינַן בָּתַר תְּחִלַּת הַסְּעֻדָּה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וַחֲנֻכָּה דְּלֹא חֲשִׁיבֵי סְעוּדָתְהוּ כָּל כָּךְ לִהְיוֹת נִקְרָאִים קְבוּעִים לֵילֵךְ אַחַר תְּחִלַּת סְעֻדָּה, וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁבְּשַׁבָּת (וּפוּרִים) חַיָּב לֶאֱכֹל סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית בַּיּוֹם וְכֵן בְּפוּרִים סְעֻדַּת פּוּרִים שֶׁאֲכָלָהּ בַּלַּיְלָה לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָה עַל כֵּן נָכוֹן לֵילֵךְ בָּתַר תְּחִלַּת סְעֻדָּה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ וַחֲנֻכָּה, מְזֹנֵי סְעֻדָּתוֹ עַד הַלַּיְלָה וְהָיָה שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ חֲנֻכָּה, מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת לְחוּד וְלֹא שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ חֲנֻכָּה. (וּמַהֲרַ״ם) [וּמַהֲרַ״ם] מלובלין (הוא״ד בשמק ברכה דיני ברכת המזון אות מח) פָּסַק אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבָּת וּמְשָׁכְחָה סְעֻדָּתוֹ יַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֲבָל כְּשֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּאֶמְצַע שִׁבּוּעַ וְנִמְשְׁכָה סְעֻדָּתוֹ עַד הַלַּיְלָה לֹא יַזְכִּיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּתוֹסַפְתּוֹ מִצְוָה מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבָּת. עַיֵּן עֲטֶרֶת זְקֵנִים וּמָגֵן אַבְרָהָם בְּסִימָן תי״ט (סק״א), וְעַיֵּן בְּשִׁיְרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגב״י ס״ק יח). עַיֵּן בְּהֶלְכוֹת קְטַנּוֹת חֵלֶק ב׳ סִימָן מ״ר שֶׁכָּתַב דְּעַד כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַל בְּשַׁבָּת יוּכַל לְהַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, שֶׁאֵינוֹ בִּדִין שֶׁאִם יָשַׁב לֶאֱכֹל כָּל הַלַּיְלָה שֶׁיַּזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וּפְשׁוּט הוּא. עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קפ״ד סְעִיף קָטָן (א׳) [ח׳]. וְעַיֵּן בְּסָפָר אֵלִיָּה רַבָּה (סק״כ) בְּזֶה הָעִנְיָן וּבְמַה שֶּׁהִשִּׁיב עַל הַב״ח (שם) וּמִיַּשֵּׁב דִּבְרֵי רַמ״א עַיֵּן שָׁם:

א (מ) הָאֲבֵל. וְאִם מְבָרֵךְ בְּעַצְמוֹ אוֹמֵר בְּעַצְמוֹ, תּוֹרַת הָאָדָם (שער האבל ענין האבילות), מָגֵן אַבְרָהָם (סק״כ). כְּשֵׁשׁ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּבַּיִת נוֹהֲגִים לוֹמַר כַּלָּנוּ יַחַד בְּנֵי בְּרִית, וְטַ״ז בְּיוֹרֶה דֵּעָה (סי׳ רלב ס״ק יד) כָּתַב שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן לְכַיְּנִין שֶׁאוֹמֵר כַּלָּנוּ יַחַד הַכֹּל בִּכְלָל, אֶלָּא יֹאמַר אוֹתָנוּ בְּנֵי בְּרִית כַּלָּנוּ יַחַד. כְּשֵׁשׁ מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם סְעֻדָּה צָרִיךְ לוֹמַר בְּנֵי בְּרִית, דְּמוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֵינוֹ בִּכְלָל בְּרִית. מָגֵן אַבְרָהָם (סק״א) עַיֵּן שָׁם. וּבְתִשְׁוּבַת יַד אֵלִיָּהוּ סִימָן פ״ג הֵרְבָּה לְהַקְשׁוֹת עָלָיו וְכָתַב שֶׁאֵין לְאָמְרוֹ עַיֵּן שָׁם:

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְהִגִּיעַ בְּצָרְכּוֹ עַיֵּן, וְהִלְבּוּשׁ (ס״ח) וְהַלָּחֶם חֲמוּדוֹת (דברי חמודות פ״ז סי׳ כג אות עו) וַהֲבִיאֵם עֲטֶרֶת זְקֵנִים כָּתְבוּ גַּם כֵּן כַּהֶפְגֵּן אַבְרָהָם, וְעַיֵּן בְּאֵלִיָּה רַבָּה (סי״ק יח) וּבְבִרְכֵּי יוֹסֵף (סי״ק יא) וּבִיד אֶפְרַיִם מַה שֶּׁכָּתְבוּ בָּזֶה: ו (ז) הַסְּעוּדָה. עַיֵּן בָּאֵר הַיֵּטֵב, וְכֵן כָּתַב בִּרְכֵי יוֹסֵף (סי״ק יג) בְּשֵׁם שַׁעֲרֵי יְשׁוּעָה כָּתַב יְדֵ, שֶׁאַף שֶׁמֻּגָּן אַבְרָהָם בְּסִימָן תרצ״ה (סק״ט) כָּתַב שֶׁדַּעַת הַמְקַדְּשִׁי שֶׁיֹּאמַר עַל הַנִּסִּים, לֹא קַיְימָא לָן הָכִי דַּאֲפִלּוּ בְּלֹא הִתְפַּלֵּל סוֹבֵר הָרַא״שׁ (בתשובה כלל כב סי׳ ו) וּדְעִמֵּיהּ דְּאָזְלִינַן בָּתַר הַשְׁתָּא כו׳ עַיֵּן שָׁם, וְהֶפְגֵּן אַבְרָהָם שָׁם כָּתַב דְּיִבָּרֵךְ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל לְאַפּוֹקֵי נַפְשֵׁיהּ מִפְּלוּגְתָּא עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּאֵלִיָּה רַבָּה (סק״כ) בְּאֵם הוּא לֹא הִתְפַּלֵּל, אַף שֶׁהִצְּבּוּר הִתְפַּלְּלוּ מַזְכִּיר, וּמִיהוּ אִם הִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְהִתְחִיל לֶאֱכֹל אַחַר שֶׁהִתְפַּלְּלוּ הַצִּבּוּר עַרְבִית בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ מִבְּעוֹד יוֹם אֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְהוּא הַדִּין אִיפְּכָא אִם הִצְּבּוּר הִתְפַּלְּלוּ בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִבְּעוֹד יוֹם וְהִתְחִיל לֶאֱכֹל אַחַר עַרְבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מִיהוּ אִם הוּא עָדַיִן לֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה אֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כֵּיוָן שֶׁעֲתִיד לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה שֶׁל חֹל, וְהוּא הַדִּין בְּמוֹצָאֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אִם לֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַף שֶׁהִצְּבּוּר הִתְפַּלְּלוּ עַרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם עַיֵּן שָׁם: ח (ח) וְהוּא הַדִּין לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ. עַיֵּן בָּאֵר הַיֵּטֵב. וְכָתַב בְּגִנַּת וְרָדִים כְּלָל א׳ (סי׳ כח) דְּאַף לְהַפּוֹסְקִים דְּאָזְלִינַן בָּתַר הַתְחָלַת הַסְּעוּדָה הַיְינוּ לְעִנְיַן הַזְּכָרָה, אֲבָל בְּשֶׁבַע בְּרָכוֹת דְּתַחְתָּן שֶׁנִּמְשְׁכָה סְעוּדַת יוֹם שִׁבְעִי עַד לֵיל שִׁמְיני דַּאי אֵין לְבָרֵךְ שֶׁבַע בְּרָכוֹת עַיֵּן שָׁם, וְעַיֵּן בִּרְכֵי יוֹסֵף (סי״ק יד):

א [א] הָאֲבֵל. עַיֵּן בָּאֵר הַיֵּטֵב. וְעַיֵּן בְּאֶבֶן הָעוֹזֵר שְׁחוֹלֵק עַל הֶפְגֵּן אַבְרָהָם (סק״א) וּסְבִירָא לֵיהּ דְּאֵין לוֹמַר בְּנֵי בְּרִית וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב גַּם כֵּן בְּבָאֵר הַיֵּטֵב, וְעַיֵּן בְּאֶבֶן הָעֵזֶר סִימָן קמ״א (סל״ג ובית שמואל ס״ק מז) וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּסֵפֶר בֵּית מָאִיר שָׁם:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

דִּבְרֵצָה נִתְחַיֵּב מִשָּׁעָה שֶׁהִתְחִיל הַסְּעוּדָה בַּיּוֹם, וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁנִּמְשַׁךְ הַזְּמַן וְלֹא בֵּרֵךְ וְהִגִּיעַ לַיְלָה שֶׁל יוֹם טוֹב אוֹ שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִתְוַסֵּף עָלָיו חִיּוּב לִזְכֹּר מַעֲיַן הַמְּאֹרָע שֶׁל שָׁעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ בּוֹ: (לד) וְהוּא הַדִּין לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְכוּ׳. רְצוֹנוֹ לוֹמַר דְּאִם אָכַל בָּהֶם וְנִתְאַחֵר הַבִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַד הָעֶרֶב צָרִיךְ לְהַזְכִּיר דְּאָזְלִינַן בָּתַר זְמַן הַתְחָלַת הַסְּעוּדָה, וְהוּא שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית וְכַנַּ״ל, וְעַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן תי״ט (במג״א סק״א):

א (א) לֹא יֹאמַר תִּתְבָּרַךְ. שֶׁכְּבָר אָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה׳: (ב) הַחַי. כִּי בְּקָצָת סִדּוּרִים הָיָה כָּתוּב הַמֶּלֶךְ הַחַי הַטּוֹב וְכוּ׳: (ג) כִּי אִם בְּבֵית הָאֲבֵל. וּכְדִלְקַמִּיהּ בְּסָעִיף ב׳: (ד) שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת וְכוּ׳. וְטַעַם כָּל זֶה הוּא דִּבְרַכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינוֹ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא שֶׁחָכְמִים תִּקְּנוּהָ עַל הֶרְוֵגֵי בֵּיתָר שֶׁנִּתְּנוּ לְקִבּוּרָה, וְאָמְרוּ הַטּוֹב שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ וְהַמֵּטִיב שֶׁנִּתְּנוּ לְקִבּוּרָה, וּקְבָעוּהָ לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן מִפְּנֵי שֶׁכָּלְלָה הוֹדָאָה וְשֶׁבַח עַל הַטּוֹבָה שֶׁהֵטִיב עִמָּנוּ וְגַם זוֹ מִן הַטּוֹבוֹת, וּסְמָכוּהָ לְבִרְכַּת בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁנִּזְכָּרָה בֵּיתָר נִגְדְּעָה קֶרֶן יִשְׂרָאֵל וְאֵינָהּ עֲתִידָה לַחֲזֹר עַד שֶׁיָּבוֹא בֶּן דָּוִד, וּמִפְּנֵי שֶׁכְּבָר סִימוּ בְּרָכוֹת שֶׁהֵם מִן הַתּוֹרָה וְזוֹ הִיא מִדְּרַבָּנָן לֹא מִקְרֵי זוֹ בְּרָכָה שֶׁהִיא סְמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ, וּלְהָכִי פּוֹתְחַת בְּבָרוּךְ [וּמַה שֶּׁאֵין אָנוּ חוֹתְמִים בָּהּ בְּבָרוּךְ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּרָכָה אֲרֻכָּה, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְּחִלָּה תִּקְּנוּהָ בְּמַטְבֵּעַ קָצָר שֶׁלֹּא הֶזְכִּיר בָּהּ אֶלָּא הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל וְאַחַר כָּךְ לַעֲנוֹת אָמֵן, וְכֵן אַחַר כָּל תְּחִנָּה וּבַקָּשָׁה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שֵׁם

שַׁעַר הַצִּיּוּן

א (מ) מָגֵן אַבְרָהָם (סק״א): (ג) ט״ז (סק״ב):

Mishna Brura Memukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah